

VNEUS Koikkalainen Anna(VNK)

23.03.2020

Viite

Asia

Eurooppa-neuvoston jäsenten videokokous koronavirustilanteen hallinnasta 26.3.

Eurooppa-neuvoston jäsenet kokoontuvat 26.3. kolmatta kertaa videokokoukseen käsittelemään koronavirustilanteen hallintaa. Videokokouksessa on tarkoitus hyväksyä päämiesten julkilausuma.

Tässä muistiossa käsitellään kokousaiheista 1) epidemian leviämisen hillitseminen 2) lääkkeet ja lääkinnälliset tarvikkeet 3) rokotteen kehittäminen ja 4) EU-kansalaisten kotiuttaminen.

Eurooppa-neuvoston puheenjohtaja Charles Michel on kutsunut Eurooppa-neuvoston jäsenet kolmatta kertaa videokokoukseen koronavirustilanteen hallinnasta 26.3.

Kuten edellisessä videokokouksessa 17.3., koronavirustilanteen hallintaa on tarkoitus käsitellä viidestä näkökulmasta: 1) epidemian leviämisen hillitseminen 2) lääkkeet ja lääkinnälliset tarvikkeet 3) rokotteen kehittäminen 4) taloudelliset vaikutukset (käsitelty erillisessä muistiossa) ja 5) EU-kansalaisten kotiuttaminen. Päämiesten on tarkoitus hyväksyä videokokouksessa yhteinen julkilausuma (julkilausumaluonnosta ei ole vielä jaettu).

Epidemian leviämisen hillitseminen

Päämiesten on tarkoitus jatkaa 26.3. keskustelua toimista, joilla rajoitetaan koronaviruspandemian leviämistä. Maailman terveysjärjestölle WHO:lle on ilmoitettu yli 300 000 varmistettua tautitapausta ja pandemia kiihtyy.

Hallitus linjasi 16.3. lisätoimenpiteistä koronavirustilanteen hoitamiseksi Suomessa todettuaan yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa, että maassa vallitsee poikkeusolot. Linjaukset ovat voimassa 13.4. asti. Valtioneuvosto ja toimivaltaiset viranomaiset ovat saattaneet päätökset ja suositukset voimaan valmiuslain, tartuntatautilain ja muun lainsäädännön mukaisesti. Toimivaltaiset viranomaiset ovat antaneet tarkempia ohjeita vastuidensa mukaisesti. Hallitus antoi valmiuslain käyttöönottoasetuksen eduskunnalle 17.3.

Pääosa EU-maista on asettanut koronaviruksen vuoksi rajoituksia sisä- ja ulkorajoilleen. Komissio julkaisi 16.3. tiedonannon, jossa se esitti muun kuin välttämättömän ("non-essential") kolmansista maista EU+ -alueelle suuntautuvan matkustamisen rajoittamista. EU+ -alueella tarkoitetaan EU-maiden sekä Schengen-assosiaatiomaiden eli Norjan, Islannin, Sveitsin ja Liechtensteinin muodostamaa kokonaisuutta. Tiedonanto koski ulkorajojen ylittämistä. Komissio julkaisi 16.3. suosituksensa rajavalvontatoimenpiteiksi, joilla suojellaan terveyttä ja varmistetaan tavaroiden sekä välttämättömien palveluiden saatavuus. Suositusten tavoitteena on varmistaa sisämarkkinoiden toimivuus kiinnittämällä huomiota tavaroiden, erityisesti kriittisen materiaalin rajanylityksiin, toimitusketjujen ylläpitämiseen sekä matkustajien terveydentilaan liittyvään valvontaan ja neuvontaan. Suosituksessa käsitellään sekä ulkorajavalvontaa että sisärajoja. Komissio on täydentänyt suositusta

tiedonannolla 23.3. Sen tarkoituksena on auttaa jäsenvaltioita toimeenpanemaan vihreitä kaistoja ("green lanes") koskevat suositukset. Tavoitteena on EU:n laajuinen yhteistyö sen varmistamiseksi, että kaikki rahti, mukaan lukien erityisesti välttämättömät hyödykkeet, kuten ruoka ja lääkkeet, pääsevät nopeasti määränpäähensä ilman viivästyksiä. Sisä- ja terveysministerit keskustelivat näistä kysymyksistä 16. ja 18.3. järjestetyissä videokokouksissa sekä sisäministerit ja kilpailukykyministerit 20.3. Yksittäisten jäsenmaiden sisämarkkinoille asettamia vientirajoituksia on sittemmin purettu.

Koronaviruspandemian vaikutuksia liikenteeseen on käsitelty liikenneministerien videokokouksessa 18.3. Kokouksessa kaikki ministerit näkivät tarpeelliseksi turvata varsinkin tavaraliikenteen ja kuljettajien liikkumisen sisämarkkinoilla. Liikennealalla keskeinen epidemiaan liittyvä toimi on lentoliikennettä koskevan ns. slot-asetuksen muuttaminen (E 18/2020 vp; U-kirjelmä valmisteilla). Lentoyhtiöt ovat joutuneet koronaviruksen vuoksi perumaan lentojaan tammikuusta 2020 alkaen. Asetusmuutoksella turvattaisiin se, että lentoyhtiöt voisivat pitää edelliskauden lentojen perusteella saamansa lähtö- ja saapumisajat myös kesäkaudella 2020 ja sitä seuraavalla aikataulukaudella. Liikenneministereiden videokokouksessa 18.3. kaikki jäsenvaltiot tukivat asetusmuutoksen pikaista voimaansaattamista. Puheenjohtajan mandaatti Euroopan parlamentin kanssa käytäviin neuvotteluihin hyväksyttiin Coreperissa 20.3. Neuvosto esittää poikkeusajan jatkamista kesäkauden 2020 loppuun.

Koronaviruspandemian aiheuttaman poikkeuksellisen tilanteen vuoksi valtioneuvosto päätti 17.3. liikenteen rajoittamisesta ulkorajoilla ja rajavalvonnan palauttamisesta sisärajoille. Toimien perusteena on kansanterveydellinen uhka ja vakavat terveydelliset syyt. Schengenin rajasäännöstö ((EU) 2016/399) antaa jäsenvaltiolle mahdollisuuden palauttaa valvonta sisärajoilleen tai niiden osalle, jos sisäiseen turvallisuuteen tai yleiseen järjestykseen kohdistuu vakava uhka. Suomi on tehnyt rajasäännöstössä edellytetyt ilmoitukset sisärajavälön palauttamisesta relevanteille tahoille 18.3.

Lääkkeet ja lääkinnälliset tarvikkeet

Päämiehet jatkavat keskustelua lääkkeiden ja lääkinnällisten tarvikkeiden saatavuudesta.

EU-terveysministereiden videokokouksessa 23.3. komissiota kiitettiin EU-yhteishankintojen käynnistämisestä, mutta samalla toivottiin aikataulujen nopeuttamista. Useassa jäsenmaassa suojavaarusteista, hengityskoneista ja testikiteistä on vakava pula. Terveyskomissaari Stella Kyriakides vetosi jäsenmaiden solidaarisuuteen, jotta ne auttaisivat pahimmissa ongelmissa olevia Italiaa ja Espanjaa niiden akuutissa hengityskonepulassa. Komissio tutkii myös parhaillaan Kiinasta hankittavien tuotteiden yhteensopivuutta eurooppalaisten standardien kanssa.

Sosiaali- ja terveysministeriö päätti 23.3., että valitsemissa koronaviruspandemiaan liittyvissä poikkeusoloissa otetaan käyttöön valtion varmuusvarastoissa olevat lääkintämateriaalit ja suojavälineet. Huoltovarmuuskeskus jatkaa materiaalihankintoja ja ryhtyy tarvittaviin uusiin toimiin sosiaali- ja terveysministeriön tarkemman ohjeistuksen mukaisesti. Lisäksi Suomi liittyy välittömästi Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja Euroopan komission välillä tehtyyn sopimukseen lääketieteellisten vastatoimien yhteishankinnasta (Joint Procurement Agreement, JPA). Sopimus on keino toteuttaa siihen liittyneiden jäsenvaltioiden yhteisiä välineiden ja lääkeaineiden sekä muiden lääketieteellisten vastatoimien hankintoja. Lisäksi Suomi on kiinnostunut Kiinasta tehtävistä materiaalihankinnoista, joita komissio koordinoi EU-tasolla.

Tutkimus, erityisesti rokotteen kehittäminen

Päämiesten videokokouksessa 17.3. painotettiin tarvetta tukea eurooppalaisia yrityksiä rokotteen kehittämisessä.

Rokotetutkimusta, jossa etsitään rokote kandidaatteja, on monissa Euroopan maissa mukaan lukien Suomi. Tätä tutkimustyötä on mahdollista tehdä kohtuullisen pienilläkin budjeteilla. Sen sijaan

kliininen rokotetutkimus on kallista ja siihen pystyvät yleensä vain suuret yritykset ja rokotekehittäjät. Suomessa on kliinisen rokotetutkimuksen osaamista.

Useat tutkimuslaitokset ja yritykset ovat aloittaneet kilpajuoksun covid-19-rokotteen kehittämiseksi. WHO on laatinut suunnitelman rokotteen ja lääkinnällisten hoitojen kehittämiseksi nopeutetulla aikataululla sekä koonnut kansainvälisen tiedeyhteisön ja rahoittajat koordinoimaan toimintaa. Suomi tukee rokotteen kehitystä 5 miljoonalla eurolla kahden eurooppalaisen tutkimuslaitoksen kautta. Rokotteen kehittäminen vie arviolta 12–18 kuukautta. Ensimmäisen kandidaattirokotteen ihmiskokeet ovat alkaneet 15.3. Rokotteen tuottamisen kaikkien maiden tarpeeseen vaatii myös lupamenettelyiden tehostamista ja tuotantokapasiteetin vahvistamista maailmanlaajuisesti.

EU:n tutkimus- ja innovaatio-ohjelma Horisontti 2020:n sisällä on jo aloitettu rahoituksen uudelleenohjausta koronavirustutkimukseen. Lisäksi EU:n Terveys-ohjelmasta on käynnistetty ns. Joint Action -hakuja. Euroopan investointipankki ja komissio valmistelevat yhteisten laina- ja pääomituloja tutkimus- ja innovaatiotoiminnan tukemiseksi.

Jäsenmaat ovat pyytäneet komissiota koordinoimaan EU-tason aloitteita synergian lisäämiseksi ja päällekkäisyyksien välttämiseksi. Komissio suunnittelee kokousta eri aihepiiriin kytkeytyvien EU-hankkeiden toimijoiden kanssa tavoitteena luoda ”corona research community”.

Myös covid-19-virukseen toimivaa lääkevalmistetta etsitään. Etenkin Kiinassa, Yhdysvalloissa ja Euroopassa on meneillään tutkimuksia eri lääkeaineiden osalta. Tilannetta hankaloittaa, että koronaviruksen aiheuttamasta taudista ei vielä ole standardoituja määritelmiä, esimerkiksi taudin etenemisestä, seurantaa ja kliinisiä oireita ei vielä ole tarkkaan määritelty. Tämä ei todennäköisesti ole globaalisti mahdollista, joten on tärkeää, että kriteerit luodaan EU:n tasolla. Tämä helpottaisi tiedonvaihtoa kliinisistä kokemuksista, hoidosta ja mahdollisista haittavaikutuksista.

Suomen tavoitteena on osallistua EU-tason tutkimusprojekteihin.

EU-kansalaisten kotiuttaminen kolmansista maista ja konsultituki

Eurooppa-neuvoston jäsenten videokokouksessa 17.3. korostettiin EU-kansalaisten kotiinpaluun mahdollistamista. Puheenjohtaja Michel totesi yhteenvedossaan, että koordinaatio jatkuu suurlähetystöjen ja EU-edustustojen välillä kolmansissa maissa korkean edustajan ja EU:n ulkosuhdehallinnon tuella. EU-kansalaisten kotiuttaminen järjestetään mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan yhteistyössä.

Konsuliapu ja kotiutukset kuuluvat jäsenmaiden toimivaltaan, mutta osana päämiesten kokouksen seurantaa Euroopan ulkosuhdehallinnon ja komission tukemaa koordinaatiota EU-maiden kesken on tiivistetty niin pääkaupunkitasolla kuin asemamaissa. EU:n ulkoministerit keskustelivat asiasta videokokouksessaan 23.3.

Esillä on mm. vaikuttaminen kolmansiin maihin, jotta lentokenttien sulkemisia ei tapahtuisi yllättäen ja että kyseiset maat antaisivat kaupallisten toimijoiden operoida maihin siihen saakka, että matkailijat saadaan kotiutettua. Kaupallisia yhteyksiä on vielä ja matkailijoita pyritään ohjaamaan niille. Mikäli kaupalliset yhteydet loppuvat, niin Suomen kuin EU-kansalaistenkin mahdollisuudet päästä palaamaan vähenevät tuntuvasti. Koronaviruspandemian johdosta tuhansia suomalaista matkailijoita on yhä ulkomailla ja pyrkii Suomeen.

Eräät maat ovat jo aktivoineet pelastuspalvelumekanismien, jonka osarahoituksella voidaan toteuttaa yhteiseurooppalaisia kotiutuslentoja kolmansista maista. Osa jäsenmaista on myös toteuttanut tai toteuttamassa kansallisia lentoja, joille on tarjottu paikkoja muidenkin EU-maidenkin kansalaisille. On tärkeää, että kotiutuslennot laskeutuisivat Euroopassa lentoasemille, joista matkailijat pääsevät vielä

palaamaan kotimaihinsa Euroopan sisäisiä kaupallisia yhteyksiä käyttäen. Pelastuspalvelumekanismia hyödynnetään ja yhteisoperaatioihin ohjataan lisää EU-rahoitusta. Pelastuspalvelumekanismien kautta toteutettujen lentojen tulisi palvella mahdollisimman tasapuolisesti unionin kansalaisia ja jäsenmaiden tulee jatkaa avointa tiedonvälitystä niihin liittyen.

EU:n yhteisvastuulauseke (SEUT 222 artikla)

Eräät jäsenvaltiot ovat nostaneet esille EU:n yhteisvastuulausekkeen mahdollisen soveltamisen koronaviruspandemian vuoksi.

Yhteisvastuulausekkeesta määrätään Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 222 artiklassa. Lausekkeen soveltamisala on rajattu kolmeen uhkakuvaan: terrori-isku taikka luonnon tai ihmisen aiheuttama suuronnettomuus. Lausekkeen soveltamisessa hyödynnetään EU-sääntelyä ja olemassa olevia EU-välineitä ja mekanismeja. Jäsenvaltioiden toisilleen antama apu sovitetaan yhteen neuvostossa. Neuvosto on tehnyt päätöksen, jossa määritellään säännöt, joiden mukaisesti unioni panee täytäntöön yhteisvastuulausekkeen. Neuvoston päätös sisältää säännöksiä yhteisvastuulausekkeen maantieteellisestä soveltamisalasta, aktivointimekanismista, valmiustoimien järjestelyistä EU:n tasolla ja koordinoitijärjestelyistä neuvostossa. Päätöksessä korostetaan olemassa olevien välineiden hyödyntämistä yhteisvastuulausekkeen täytäntöönpanossa EU-tasolla ja sen mukaan jäsenvaltio voi vedota yhteisvastuulausekkeeseen vasta, jos se kansallisella ja EU-tasolla olemassa olevien keinojen ja välineiden tarjoamia mahdollisuuksia käytettyään katsoo, että kriisi selvästi ylittää sen toimintavalmiudet. Yhteisvastuulauseketta ei ole toistaiseksi sovellettu. Tähän mennessä EU:n jäsenvaltioiden välinen apu merkittävässäkin katastrofitilanteissa on toteutettu olemassa olevien avunantomekanismien, kuten unionin pelastuspalvelumekanismien puitteissa.

LIITTEET

Asiasanat	Eurooppa-neuvosto, terveyspolitiikka, konsulipalvelut
Hoitaa	STM, UM, VNK
Tiedoksi	EUE, LVM, MMM, OKM, OM, PLM, SM, TEM, VM, YM